

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	17
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	21
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΑΦΕΤΗΡΙΑΣ	27
1. ΕΥΡΟΣ ΚΑΙ ΒΑΘΟΣ	
Είσαγωγή στη σημασία και την προβληματική της ρωμαϊκής ιστορίας. Γεωγραφική και θεματική διάσταση	31
Γεωγραφική διάσταση: σημασία της Ρώμης και της ρωμαϊκής παράδοσης για τον καθόλου ευρωπαϊκό αλλά και τον παγκόσμιο πολιτισμό	31
Θεματική διάσταση: ή προβληματική της ρωμαϊκής ιστορίας και ή διαχρονική αξία της	36
2. ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	
Οί άπαρχές της ρωμαϊκής ιστορικής παράδοσης. Γενική εικόνα και δυσκολίες	40
Ή άρχαία ιστοριογραφία για τή Ρώμη	43
Άλλες γραμματειακές (μή ιστοριογραφικές) πηγές για τή Ρώμη	48
Ήπιγραφικές πηγές	49
Παπυρολογικές πηγές	51
Νομισματικές πηγές	53
Άλλες μνημειακές πηγές	55
3. ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ	
Βιβλιογραφία. Θέματα έπιστημονικής μεθοδολογίας	58

ΟΙ ΤΡΟΦΙΜΟΙ ΤΗΣ ΛΥΚΑΙΝΑΣ

4. ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Ἡ διαμόρφωση τῶν ἰταλικῶν φύλων. Ἐτροῦσκοι. Ἕλληνες	72
Στοιχεῖα ὀνοματολογίας καὶ φυσικῆς καὶ ἱστορικῆς γεωγραφίας	72
Προϊστορικοὶ καὶ πρωτοϊστορικοὶ πολιτισμοὶ καὶ διαμορφώσεις	74
Ἐτροῦσκοι	76
Ἕλληνες	81

5. Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Γεωγραφικὸ πλαίσιο, μῦθοι καὶ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα γιὰ τὴν ἵδρυση τῆς Ρώμης	85
Ἡ παράδοση γιὰ τὴ ρωμαϊκὴ βασιλεία	88

6. ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ RES PUBLICA ROMANA ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΟ ΣΤΙΓΜΑΤΗΣ

Ἐπιβιώσεις-συνέχειες ἀπὸ τὴν προηγούμενη περίοδο. Βασικοὶ θεσμοὶ τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας (I): οἰκογένεια, πατρωνεῖα, σύγκλητος, ἀνώτατοι καὶ ἀνώτεροι ἐκτελεστικοὶ ἄρχοντες . .	94
Ἰδρυση καὶ πολιτειακὴ φύση τῆς res publica Romana	94
Ρωμαϊκὴ οἰκογένεια. Πατρωνεῖα	98
Ἀνώτατοι καὶ ἀνώτεροι ἐκτελεστικοὶ ἄρχοντες	100

7. ΠΑΤΡΙΚΙΟΙ ΚΑΙ ΠΛΗΒΕΙΟΙ

Ἡ ἐσωτερικὴ διαπάλη ἕως τὸν Ὀρθήνσιο νόμο (287 π.Χ.). Βασικοὶ θεσμοὶ τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας (II): Τιμητῆς καὶ τιμήματα, οἱ ρωμαϊκῆς λαϊκῆς συνελύσεις, βασικῆς ἀρχῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτεύματος	105
Φύση, ἐξέλιξη καὶ κατάληξη τῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα σὲ πατρίκιους καὶ πληβείους	105
Οἱ τιμητῆς, ἡ κατανομὴ τῶν πολιτῶν σὲ classes (κλάσεις), οἱ ρωμαϊκῆς λαϊκῆς συνελύσεις	111
Ὁ αὐτοέλεγχος τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχουσας τάξης. Κρίσιμες ἀρχῆς τοῦ mos maiorum	117

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

8. ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Βασικοί θεσμοί τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας (III): Εἶδη πολιτικῶν
κοινοτήτων. Ρώμη καὶ Πύρρος 120

Τὰ στάδια τῆς ρωμαϊκῆς ἐπέκτασης στὴν Ἰταλία 120

Λόγοι τῶν ρωμαϊκῶν ἐπιτυχιῶν. Εἶδη πολιτικῶν κοινοτήτων: ἡ θεσμικὴ
δόμηση τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας στὴν Ἰταλία καὶ τὰ ἀποτελέσματά
της 126

Ρώμη καὶ Πύρρος: ἡ πρώτη ἀναμέτρηση μ' ἕναν ἐξωιταλικὸ ἀντίπαλο . . 133

9. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Πρώτη καὶ ἀποφασιστικὴ φάση: Α' καὶ Β' Καρχηδονιακὸς Πόλεμος.
Ρωμαϊκὴ δράση στὴν Ἀδριατικὴ καὶ πέραν αὐτῆς. Ἡ
προβληματικὴ τοῦ ἀρχόμενου imperium Romanum 138

Καρχηδόνα 138

Ἐναρξη, ἐξέλιξη καὶ ἀποτελέσματα τοῦ Α' Καρχηδονιακοῦ Πολέμου
(264-241 π.Χ.) 141

Ἡ πάλι τῆς Ρώμης μὲ τὴν Καρχηδόνα τοῦ Ἀνίβια (Β' Καρχηδονιακὸς
Πόλεμος, 218-201 π.Χ.) 146

Οἱ Ἰλλυρικοὶ Πόλεμοι καὶ ἡ πρώτη ἀναμέτρηση μὲ τὴν Μακεδονία:
ὁ «ἀνατολικὸς ἀρραβῶνας» τῆς Ρώμης. Ἡ ἐπέκταση τοῦ ρωμαϊκοῦ
imperium ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Ἰταλίας 150

Ἡ αὐξανόμενη δυναμικὴ καὶ ἡ ἱστορικὴ προβληματικὴ τοῦ imperium
Romanum ἕως τὰ τέλη τοῦ 3ου αἰῶνα π.Χ. 157

10. Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ἡ σύγκρουση μὲ τὶς μοναρχίες τῆς ἑλληνιστικῆς Ἀνατολῆς ἕως καὶ
τὴ συνθήκη τῆς Ἀπάμειας (188 π.Χ.) 161

Ἡ ἀμεσότερη ρωμαϊκὴ ἐμπλοκὴ στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Φλαμίνιου: Β'
Μακεδονικὸς Πόλεμος (200-197 π.Χ.) 161

Ὁ ρωμαϊκὸς ἔλεγχος ἐπεκτείνεται στὴν Ἀσία: ἡ περιστολὴ καὶ τοῦ
Σελευκίδη Ἀντίοχου Γ' 165

ΟΙ ΤΡΟΦΙΜΟΙ ΤΗΣ ΛΥΚΑΙΝΑΣ

11. ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΚΑΘΕ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ ΔΕΟΥΣ

Γ' Μακεδονικός και Γ' Καρχηδονιακός Πόλεμος, Πόλεμος 'Ανδρίσκου, 'Αρχαϊκός Πόλεμος, Καταστολή του κινήματος του 'Αριστονίκου. Πρώτες ρωμαϊκές έπαρχίες στην έλληνιστική 'Ανατολή	168
Τò τέλος του βασιλείου τής Μακεδονίας και οι ευρύτερες συνέπειες	168
'Η «τελική λύση» για τήν Καρχηδόνα	173
'Η εξέλιψη κάθε αντίστασης στην έλληνική χερσόνησο και τò τέλος του περγαμηνού βασιλείου. 'Η έναρξη τής μετάβασης σέ μορφές ρωμαϊκής διοίκησης και στην ανατολική Μεσόγειο	175

12. Η ΔΙΚΟΠΗ ΝΙΚΗ

'Εσωτερική εξέλιξη τής Ρώμης ως κράτους και κοινωνίας από τήν περίοδο τών Καρχηδονιακών Πολέμων έως και τò τέλος τής μεταρρυθμιστικής προσπάθειας τών Γράκχων (264-121 π.Χ.)	180
'Η πορεία προς τήν εποχή τών Γράκχων (264-133 π.Χ.)	180
'Η χαμένη ρωμαϊκή άνοιξη τών Γράκχων	189

13. Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΓΡΑΚΧΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΑ. Α' ΚΑΙ Β' ΜΙΘΡΙΔΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

'Η Ρώμη μεταξύ optimates και populares. 'Η άνοδος του Μαρίου	200
'Η τελευταία έξωτερική πρόκληση προς τή ρεπουμπλικανική Ρώμη: ò Μιθριδάτης ΣΤ' και ή πρώτη φάση του άγώνα έναντίον του	206
'Η αντιμεταρρύθμιση του Σύλλα	209

14. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ RES PUBLICA ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΩΝ

Πομπήμιος και Καίσαρ (78-44 π.Χ.)	215
'Η άνοδος του Πομπηίου και ή ένίσχυση του imperium Romanum	215
'Από τήν Πρώτη Τριανδρία έως τόν Ρουβίκωνα (60-49 π.Χ.)	222
'Η σταδιακή επικράτηση του Καίσαρα και ή εκδίχηση τής ρωμαϊκής παράδοσης (49-44 π.Χ.)	228

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

15. ΚΟΡΥΦΩΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΗΞΗ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

- Ἀπὸ τὸν ἀγώνα μεταξύ Καισαροκτόνων καὶ συνεχιζτῶν τοῦ
Καίσαρα ἕως τὴν ἐπικράτηση τοῦ Ὀκταβιανοῦ (44-31 π.Χ.) 234

16. ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

- Ἄνόματα, ἀξιώματα καὶ πολιτειακὴ οὐσία 244
Ἡ ὀνομαστικὴ ἐξέλιξις τοῦ Αὐγούστου καὶ παραπέρα ὅροι ἀπόδοσης
τοῦ καθεστῶτος του 249
Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις ἐξουσιῶν καὶ τιμῶν τοῦ Αὐγούστου (27 π.Χ.-14 μ.Χ.) 250
Ἄ ἡγεμόνας καὶ οἱ κατηγορίες τῶν ἀρχομένων. Ἰδεολογικὴ κατοχύρωση τοῦ
καθεστῶτος τοῦ Αὐγούστου 254

17. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΙΟΥΛΙΩΝ-ΚΛΑΥΔΙΩΝ

- Πολιτικὴ ἐξέλιξις καὶ κοινωνία 264
Στὴ σκιά τοῦ Αὐγούστου καὶ τῶν ἐπιβουλῶν: ὁ Τιβέριος αὐτοκράτορας
(14-37 μ.Χ.) 264
Ἡ ἐπικίνδυνη αἴσθησις τῆς ἀπόλυτης ἐξουσίας: ἡ ἀρχὴ τοῦ Καλιγούλα
(37-41 μ.Χ.) 267
Γραφικότητα καὶ ἱκανότητα: Κλαύδιος (41-54 μ.Χ.) 270
Ἄ μέγας καλλιτέχνης στὸν θρόνο: Νέρων (54-68 μ.Χ.) 274
Στοιχεῖα κοινωνικῆς ἐξέλιξης στὰ χρόνια τῶν Ἰουλίω-Κλαυδίω 279

18. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΦΛΑΒΙΩΝ

- Ἄ Βεσπασιανὸς (69-79 μ.Χ.) καὶ ἡ θεμελίωσις τῆς δυναστείας τῶν
Φλαβίω 285
Ἄ βραχυχρόνιος διάδοχος: Τίτος (79-81 μ.Χ.) 289
Ἄ αὐταρχικὸς ἐπίλογος τῶν Φλαβίω: Δομιτιανὸς (81-96 μ.Χ.) 290

19. ΤΟ ΑΠΟΓΕΙΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

- Ἡ ἐποχὴ τῶν θετῶν αὐτοκρατόρων 296
Ἄ πρόλογος τῶν θετῶν αὐτοκρατόρων: Νέρβας (96-98 μ.Χ.) 296
Ἄ «ἄριστος ἡγεμόνας»: Τραϊανὸς (98-117 μ.Χ.) 298
Ἄ ἀεικίνητος φιλέλληνας: Ἄδριανὸς (117-138 μ.Χ.) 303

ΟΙ ΤΡΟΦΙΜΟΙ ΤΗΣ ΛΥΚΑΙΝΑΣ

‘Ο έδραϊός αυτοκράτορας: ‘Αντωνίνος ό Εύσεβής (138-161 μ.Χ.)	310
‘Ο φιλόσοφος αυτοκράτορας και ό βραχυχρόνιος συνάρχοντας του: Μάρκος Αύρηλιος (161-180 μ.Χ.) και Λούκιος Ούηρος (161-169 μ.Χ.)	313
‘Επιστροφή στη φυσική κληρονομική διαδοχή και τέλος τής δυναστείας και τής περιόδου: Κόμμωδος (180-192 μ.Χ.)	318
20. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΣΕΒΗΡΩΝ	
Σεπτίμιος Σεβήρος ή μιό καινότροπη έποχή ρωμαϊκότητας (193-211 μ.Χ.)	323
‘Ο άδελφοκτόνος αυτοκράτορας: Καρκαάλλας (211-217 μ.Χ.)	328
‘Η παλινόρθωση τών Σεβήρων και ή άφόρητη έπιβολή τής ‘Ανατολής: ό αυτοκράτορας-Ιερέας ‘Ελαγάβαλος (218-222 μ.Χ.)	330
‘Ο ‘Αλέξανδρος Σεβήρος (222-235 μ.Χ.) και τό τέλος μιās έποχής	333
21. ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΒΑΘΜΙΑΙΑ ΜΕΤΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ	
‘Η περίοδος τής «στρατιωτικής άναρχίας» (235-284 μ.Χ.)	335
22. ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΣ	
I. Στρατός. ‘Ιεραρχία άξιωματών. Κοινωνική ιεραρχία	340
‘Οργάνωση και σημασία τού αυτοκρατορικού στρατού	340
‘Ο στρατός τών λεγεώνων	342
Τά βοηθητικά σώματα (<i>auxilia</i>)	345
<i>Numeri</i>	346
Γενικότερη συμβολή τού στρατού στην εξέλιξη τής αυτοκρατορίας	346
Διοικητική-κοινωνική ιεραρχία. ‘Οργάνωση και λειτουργία τής αυτοκρατορικής κοινωνίας από τούς Φλαβίους έως τόν Διοκλητιανό	348
II. ‘Επαρχιακή διοίκηση και πόλεις	353
Χρονολογικός πίνακας ίδρυσης τών ρωμαϊκών έπαρχιών	365
III. Δημοσιονομικά και οίκονομία τής αυτοκρατορίας	367
IV. Στοιχεΐα πολιτογραφικής και θρησκευτικής πολιτικής: εξέλιξεις πολιτικής ένότητας και θρησκευτικής-πολιτισμικής διαφοροποίησης στην αυτοκρατορία	377
‘Η πρόοδος τής πολιτογραφικής επέκτασης τής Ρώμης	377
Αυτοκρατορία, θρησιείες και θρησκευτιές εξέλιξεις	382

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

23. ΥΣΤΕΡΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

‘Η ούσιαστική έναρξη τῆς Ὑστερης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας: οἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Διοκλητιανοῦ (284-305 μ.Χ.)	390
---	-----

24. MOS MAIORUM KAI RENOVATIO

‘Η ἐξέλιξη τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας ἕως καὶ τὸν Διοκλητιανό. Ἄνασκόπηση, συμπεράσματα, προοπτικὴ	396
--	-----

EIKONES	401
-------------------	-----

ΧΑΡΤΕΣ

1. Σχεδιάγραμμα τῆς ἀρχαίας Ρώμης	433
2. Ρώμη καὶ Ἰταλία	435
3. Οἱ λαοὶ τῆς Ἰταλίας (περ. 300 π.Χ.)	437
4. Ἡ κατάκτηση τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τῆ Ρώμης ἕως τὸ τέλος τοῦ Β΄ Καρχηδονιακοῦ Πολέμου	438
5. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τὸ 200 π.Χ.	439
6. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τὸ 14 μ.Χ. Διοικητικὲς διαιρέσεις	441
7. Ἡ ἔκταση τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐπὶ Τραϊανοῦ (98-117)	443
8. Τὰ ταξίδια τοῦ Ἀδριανοῦ	445
9. Ἐπαρχίες τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, 180 μ.Χ.	447
10. Ἐμπορικὰ εἶδη διακινούμενα στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία	449
11. Ἡ Τετραρχία (293-305)	451

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	453
---------------------	-----